

Franckesche Stiftungen zu Halle

Non-Christianorvm De Christo Testimonia, Oder Zeugnisse von Christo Derer, Die doch nicht Christen gewesen seyn

Eckhard, Tobias

Qvedlinbvrgi, 1736

VD18 10761438

Caput Tertium. De Iusto Platonico E Lib. II. De Republ.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-190731](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-190731)

IVSTO PLATONICO E LIB. II.
DE REPVBL.

ARGVMENTVM.

I. Magnum est Platonis nomen. Primus per dialogos docuit. In rebus diuinis magnum posuit studium. II. Patres magni fecerunt Platonem. Eius placita quaedam ad christiana dogmata propius videntur accedere: in primis quae de λόγῳ tradit. III. Sapientiam describit velut subsistentem, fere vt Prou. VIII. 22. sq. IV. Platonis iustus. Clemens Alex. de Christo intelligit. V. Loca Esa. III. 10. Sap. II. 12. ad Christum accommodantur a Patribus. VI. Clemens ex vno istorum Platonem de Christo interpretatur. Vox ὁμοιοῦσα explicatur. VII. Clementis sententiam alii de Christo intellexerunt. Huetius aliter. Minus ei tribuit. VIII. De λόγῳ ἔσχατος mens Platonis a sacris diuersa. IX. Plato non de Christo, sed fatis iusti hominis loquitur. Similiter Hesiodus, Aristophanes, Seneca, alii. Exemplum est Aristides &c. X. Mens Platonis monstratur ex ipso. Iniustus, qui videtur iustus, & iustus, qui videtur iniustus, inter se comparantur. Horum fata sunt diuersa. XI. Cicero idem tractauit argumentum in L. III. de rep. Fragmentum eius seruauit Lactantius. XII. Platonem recte exponit Eusebius. Quod ille de iusto scripsit, euenit Prophetis & Apostolis. Ita Lactantius, Theodoretus. Liber sapientiae perinde, vt Plato, de iusto scripsit. XIII. Sapientiae locum de Christo interpretantur Ambrosius, Lactantius, alii. Locus Esa. III. 10. male redditur a LXX. XIV. de Christo non est locutus Plato. Extra Ecclesiam non sunt reuelata

lata diuina mysteria. Fuit haec praerogatiua Iudaeorum populi. XV. Annon e Iudaeis, vel S.L. Plato cognouerit arcanum. Ante Davidis tempora obscurius de passione Christi vaticinia loquuntur. Nec Plato potuit tam clare hinc cognoscere. XVI. Iudaei ipsi tam distincte haud nouerunt. Ipsi Christi discipuli non intellexerunt. XVII. Potest tamen ad Christum accommodari dictum Platonis. XIX. Cur Clemens de Christo acceperit. Iustus singulari numero descriptus. Alter colloquentium substituit pluralem. Articulus non ubique rem singularem demonstrat. XIX. Plagae, quas Plato nominat, & aliis euenerunt, externe si consideres. XX. Studium Patrum persuadendi gentilibus, Christianae fidei dogmata sapientibus non fuisse incognita. XXI. In primis hoc egit Clemens Alex. Hinc varii eius errores. XXII. Studium propagandi fidem Christianam non improbat. Multi tamen inuecti sunt in Ecclesiam errores. Platonem alii magis, quam Apostolum sunt secuti. Scriptura non indiget isto subsidio.

I.

MAgnum semper Platonis nomen, & gentibus iuxta & Christianis charum exstitit. Etenim Plato inter omnes, qui ante, & post ipsum scripserunt ac docuerunt, sapientes dicendi copia verborumque gravitate facile princeps fuit, & docendi genus amoenum satisque perspicuum sectatus est. Cum enim reliqui vel obscurius dogmata sua edissererent, ut fere solebant Pythagorei, & Heraclitus, vel tenuiter ac populariter proponerent, ipse diserte & clare, nouoque & perspicuo docendi genere per dialogos, quos primus inuenit, vel saltem expoliuit, auctore Laertio, in V. Platonis Sect. 47. 48. v. Menagius ad L. III. c. 47. placita sua exposuit, non leui
v fus

vlus & vulgari, sed eleganti, copioso, graui, nec imitabili orationis genere, quo vel ipsi Dii fuissent vsuri, inter homines si versarentur, & graece loqui vellent, vt veteres credebant, ac ne ad iucunditatem quid deesset, symbola admiscuit. Tum vero etiam non in spinosis quaestionibus multum occupatus fuit, sed in rebus arduis, ac praecipue diuinis, studium exercuit suum, & sublimia plane, nec vulgo tradita de Deo rebusque diuinis sensit ac docuit. Accessit vitae integritas, modestiaque singularis, quam vel in eo probauit maxime, quod dissentientes a se non aegre tulerit, iisdemque insultarit, vt reliqui fere solebant, ipseque ab Aristotele perpeffus est, sed quemlibet suo abundare sensu permiserit. Hae causae potissimum erant, cur e gentibus plerique Platonem maxime diligerent, admirarentur, omnibusque anteponebant. Abr. Grauius Hist. Philos. L. III. c. II. p. 471. 19.

II. Praeter ea, quae gentibus amabilem reddiderunt Platonem, Christianos veteres in eius amorem studiumque pertraxit, quod multa in eius monumentis legantur, quae ad Christianae fidei mysteria propius videntur accedere, id quod veteres pariter ac recentiores testificantur. Augustinus de Ciu. Dei L. VIII. c. 5. 10. II. G. I. Vossius de Philos. Sect. c. XII. 13. eius Contin. c. VI. §. 4. Huetius Demonstr. Euang. Pr. IV. c. 2. §. 13. Dacerius Diss. I. praemiss. operibus Platonis gallice a se factis. Atque hinc est, quod Platonicae familiae Philosophos facillime omnium, paucisque mutatis, fieri posse christianos Augustinus scribat, loc. cit. c. II. Vt alia multa praeternittam silentio, non pauca, nec obscura in Platone loca inuenias, e quibus colligi posse videatur, cognita ipsum habuisse mysteria quaedam de CHRISTO, quae Sanctus Spiritus in veteri Testamento, posteaque plenius atque clarius in Sacro Codice

Codice Noui Foederis, exposuit. In Epinomide p. 702. Edit. Lugd. an. 1590. nominat λόγον τὸν πάντωνθειστατον, ὡς κόσμον ἑταξεν ὁρατὸν, Verbum omnium diuinissimum, quod mundum hunc conspicuum condidit. Eum λόγον alibi describit vt τέκον καὶ ἐκγονον τοῦ ἀγαθοῦ, foetum ac partum Boni, & paulo post, vt τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἐκγονον, ἐν τῷ ἀγαθῷ ἐγένετο ἀταλόγον ἐκ τοῦ, foetum Boni, quem Bonum genuit sibi similem, L. VI. de Republ. p. 478. Quis non crederet, λόγον hic latere, diuiniorum illum, quem Iohannes describit, quod omnia per ipsum facta sint, Ioh. I. 3. quod sit μονογενὴς παρὰ πατρὸς, unigenitus a Patre, v. 14. illo videlicet, qui est ὁ ἀγαθὸς Bonus, Marc. X. 17. eidemque ἴσος æqualis, Ioh. V. 18. Et ita omnino crediderunt Clemens Alexandrinus, Eusebius, Cyrillus, Tertullianus, Lactantius, Augustinus, quos ordine laudat B. Stolbergius, Diff. de λογῷ & νῷ Platonico c. III. §. 9. Tract. de Soloec. p. 217.

III. Alibi Philosophorum ille Homerus, vel Deus & omnium princeps, vta Cicerone vocatur, Plato θεὸς διuinus, vt apud Graecos dicitur, commemorat σοφίαν sapientiam, consistentem, vtpote κοσμοῦσάν τε καὶ συντάττεσθαι ἐν αὐτῇ τε καὶ ὥρας καὶ μῆνας, ornantem disponentemque horas, & menses, & annos, in Philebo p. 80. Eandem hic subinuere sapientiam videtur, de qua in Prouerbiis legimus, quod, cum Deus terrarum orbis fundamenta iecit, opifex fuerit, cap. VIII. 22. 29. 30. & quod per eam Reges regnent, ac Principes imperent, v. 15. 16. quam esse Dei Filium, Christum Seruatorem, ex Luc. XI. 49. collat. Matth. XXIII. 34. licet colligamus.

IV. Nondum satis mysteriorum. In secundo de Republica libro p. 423. scribit: ἔγω διακείμενος ὁ δίκαιος μασιγάζομαι, πρὸς βλάσται, ἐκκαυθήσεται τὸ ὄσθαλμῷ; τελευτᾷ πάντα κακὰ παθὼν ἀταξυνδιλευθήσεται. Haec ita interpretatur

M

Mar-

Marfilius Ficinus: *ita affectus iustus caedetur, torquebitur, & vincula patietur, eruentur illi oculi; atque demum omnia mala perpeffus suspendetur.* De Christo Seruatore haec accipit Clemens Alexandrinus Stromat. L. V. p. 601. cum in eo est, vt ostendat, profanos congrua dixisse Sacrae Scripturae. Post alia nonnulla: τί δ' ἔτι, inquit, παραπλήσια τῇ λεγύσῃ γραφῇ. ἀρώμεν αἶψ' ἡμᾶν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν, ὁ πλάτων μονογενὴς προφητεύων τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς πολιτείας ᾧ δέ Φησι. *Quid vero, annon similiter Scripturae, quae dicit: tollamus iustum, quoniam est nobis inutilis, Plato propemodum prophetice praedicens salutarem dispensationem sic dicit in secundo de Republica, subiuncto loco, quem ex Platone adscripsimus.*

V. Duo exstant loca, quae conuenientiam habent cum illo, quem Clemens citauit. Vnus apud LXX. Seniores, Esa. III. 10. δῆσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν, vinciamus iustum, quoniam nobis est inutilis, qui tamen a fonte Ebraeo multum abeunt. Alter in libro Sapientiae legitur c. II. 12. ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν, circumueniamus iustum; quia nobis est inutilis. Quemnam respexerit Clemens, non licet definire, cum legat ἀρώμεν. Frid. Sylburgius, Annot. ad loc. Clementis, priorem non obseruauit, & ad posteriorem dicit eum reflexisse oculum. Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone bis haec verba adducit, & ex Esaia, quem diserte nominat, repetit, & ad Christum & Iudaeos, qui illum de cruce suspenderunt, & eius sectatores vexant, accommodat, ita vt semel δῆσωμεν, postea ἀρώμεν cum Clemente legat. *Per sacrum vatem, inquit, Esaia Deus haec vos facturos esse praeuidens, eiusmodi est diris exsecratus: vae animae ipsorum; consilium malum inierunt aduersus seipsos, dicentes: δῆσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν, p. 362. Et non multo*

multo post p. 366. *exuberantia vestrae prauitatis est, quod & oderitis & interemeritis iustum illum, & eos, qui illi acceptum ferunt, quod sunt pii, iusti & humani: itaque vae animae ipsorum dicit Dominus, eo quod consilium malum ceperunt aduersus seipsos dicentes: ἀρῶμεν τὸν δικαίον, ὅτι δόσχετος ἡμῖν ἐστίν*, quod pluribus de Christo interpretatur. Ex quo colligamus licebit, & Clementem ad Esaiam locum respexisse, diuersasque ibi fuisse lectiones, vnde auctor libri Sapientiae sua quoque mutua accepit, tertiamque addidit lectionem, cum ἐν εὐσεβείᾳ ὑμῶν vsurpauit.

VI. Sed quemcunque Clemens locum respexerit, neuter agit de Christo; sed tamen ita intellectus a Clemente fuit, Platonem, dicente, ei similia scripsisse, & tantum non Prophetam egisse, ac praedixisse τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, *salutarem dispensationem*. οἰκονομία seu *Dispensatio* varie sumitur apud Patres, & vel *ministerium Euangelii*; vel *providentiam ac numen*, quo Dei sapientia omnia moderatur; vel *Christi incarnationem*, seu humanae naturae assumptionem; vel *totius redemptionis mysterium & passionis Sacramentum* significat. Singula significata exemplis confirmat e Patribus Casp. Suicerus in *Thesaur. Eccles.* hac voc. & post eum, quantum ad posteriora duo, celeberrimus quondam Vlmensium Theologus & Antistes, Elias Veielius, in eruditissima Exercitatione Theologico-Ecclesiastica *de variis Oeconomiae sacrae & potissimum Ecclesiasticae generibus*, Ulmae, 1688. Priorae duae significationes ad loci Clementis interpretationem nihil faciunt, nec commodum sensum gignunt; tertiae repugnat dictorum series, adeoque vltima relinquitur, qua *passionis salutaris negotium* significat. Idque eo magis, quod alibi quoque noster Clemens vocem οἰκονομίας eadem ratione adhibet, cum Isaiam τύπον οἰκονομίας σωτηρίας, *typum dispensatio-*

spensationis salutaris appellat. Ipsa etiam rerum con-
 xio hanc, nec aliam notionem postulat. Hinc manife-
 stum euadit, quid sentiat Clemens de loco Platonis, pa-
 rum videlicet abesse, quin instar Prophetarum passionem
 Christi Seruatoris praedixerit.

VII. Atque ita Clementem interpretatur Io. Iac.
 Ryffel, in Continuatione G. I. Vossii de Philosophorum
 sectis, c. VI. §. 4. *Clemens Alexandrinus*, inquit, *L. V. Stro-*
matum p. 601. (vbi locus Platonis legitur,) *eum* (Platonem)
inter Prophetas retulit, quia multa locutus esset, quae ad
Christum applicanda sint. Plato igitur, ex mente Clemen-
 tis, de *Iusto* suo cum loquitur, post flagra, tormenta &
 alia mala in crucem tollendo, in animo habuit *Sanctum* il-
 lum & *Iustum*, qui in scientia sui iustificat multos, Esa. LIII. 11.
 hoc est, Iesum Seruatorem, quem *Iustum* vocatum iriprae-
 dixerunt Prophetae. V. Huetius Demonstr. Euang.
 Prop. IX. c. 80. p. 887. Idem hic eruditione pariter ac fa-
 ma illustis Gallorum Episcopus in diuersum, quod ad
 mentem attinet Clementis, abit nonnihil, quando Alne-
 tan. Quaest. L. II. c. XIX. §. 2. scribit: *Huc Platonis affe-*
runt locum quendum e libris de Republica, Clemens Alexan-
drinus, Eusebius, & Theodoretus, quasi eo significetur, hanc
pium iustumque virum fortunam manere, ut caedatur flagris,
torqueatur, vinciatur, cruci affigatur. At non id de iusto sim-
pliciter a Platone dictum est, sed de eo, qui iustus cum sit, in-
iustus videatur; nibiloque minus in Christum Dominum con-
uenit, qui cum hominum omnium esset iustissimus, iniustus ta-
men, magus, fraudulentus, impius habitus est, & quae scele-
ratis debentur, supplicia pertulit. Notat hic Clementem
 Huetius, quasi locum nostrum Platonis (hunc enim in
 ora libri significat, praeter mentem auctoris de aduersa
 pii iustique viri fortuna acceperit. eumque corrigit, & de
 eo

eo, qui iustus cum sit, iniustus autem videatur, Platoni sermonem esse ait, eoque in Christum quoque convenire. Enimvero Clementi, de Eusebio & Theodoro inferius dicitur, propositum haud est docere, quae viri iusti fata esse soleant, nec eum in finem locum Platonis laudat, sed ut ostendat, sapientes Graecorum similia Scripturae Sacrae scripsisse. Illud enim si intendisset, ac Platonem velle credidisset, non certe eum propterea in numerum Prophetarum retulisset, utpote non ignarus, alios similia scripsisse, multoque minus vaticinium *δικτυομίας*, & quidem *σωτηρίας*, dispensationis salutaris ei tribuisset. Plus itaque dicit Clemens Alexandrinus, quam ei tribuit Huetius, nec de viro iusto, sed ipso Christo, Platonem intelligit, uti adhuc expositum fuit.

II. Mitto priora, quae de *λογος* & *σοφία*, de *Verbo* & *Sapientia*, Plato est commentatus. Accurate ea perquisivit ac diiudicavit B. Stolbergius in peculiari de hoc argumento dissertatione, de *λογος* & *σοφία* Platonico, quae annexa est eius Tractatui de Soloecismis N. T. p. 194. sq. & de *σοφία* ibid. p. 348. add. Summe Reuer. G. Frid. Schroederi Diss. de *λογος* Idea Dei, Witteb. 1715. & de Sapientia hypostatica, ibid. nec non Bernh. von Sanden Diss. de *λογος* Regiom. 1709. Ipsi etiam diximus quaedam in Techn. Sacr. p. 107. 148. seq. Summa, paucis ut dicam, eo redit, quod verba similia sint, mens vero diuersa, & a mysterio multum remota. Ultima, quae de *Iusto* differit Plato, paucis iam expendere est animus, ad Christum num pertineant.

IX. Locum Philosophi si perpendam atque examen sollicitius, nihil inuenio singulare de *Iusto* traditum, quod alii non tradidissent, nil eximii & magnopere admirandum, ut de *IESU*, Seruatore nostro, sermonem esse credam.

dam. Nimirum fieri subinde solet, ut viri boni, iustitiaeque amantes, parum felices sint, ac multis insuper molestiis, opprobriis atque iniuriis afficiantur a malis & improbis; contra vero mali ac improbi homines per omnem vitam suam omni rerum copia, diuitiis, honoribus, gloria & voluptatibus abundant, felices ac fortunati vitam transigant. Viderunt hoc gentium sapientiores, & de fortunae iniquitate sunt conquesti. Hesiodus de suo ferreoque tempore hunc in modum capit:

ὅδε τις εὐφραδὲς ἔσεται, ὅτε δίκαιος,
 ἔλ' ἀγαθὸν. μάλλον δὲ κακῶν ρεκτῆρα καὶ ὕβριν
 Ἀνέρα τιμήσκειν.

*Neque ulla pii gratia erit, neque Iusti
 Neque Boni. Magis vero & maleficum iniurium
 Virum colent. Oper. & Dier. v. 188. sq. Et iterum v. 268. sq.*

Νῦν δὲ ἐγὼ μὴτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκαιος
 εἶην, μὴτ' ἐμὸς υἱός. ἐπὶ κακὸν, ἄνδρα δίκαιον
 ἔμμεναι, εἰ μείζω γε δίκην ἀδίκωτερος ἔξει.

*Ego porro nec ipse nunc inter homines iustus
 Sim, nec meus filius; quando malum est, iustum
 Esse, siquidem plus iuris iniustior habebit.*

Et herus ille apud Aristophanem queritur: ἐγὼ Θεοσεβὴς καὶ
 δίκαιος ὅσ' ἀνὴρ κακῶς ἔπαρττον, καὶ πένης ἦν. *Ego cum vir essem
 iustus, integer & pius, in egestate aetatem egi, inopem ac mi-
 seram, in Pluto A. I. sc. I.* Et Seneca sapientissimus, pecu-
 liaris libelli, qui de providentia vulgo inscribitur, hoc fecit
 argumentum, cur bonis viris multa mala accidunt, cum sit
 providentia, quem Lactantius laudat, quod in eo multa sapi-
 enter

enter ac paene diuinitus elocutus sit, L. V. c. 22. Imo Epicurum vel hoc ipso fuisse commotum argumento, vt prouidentiam negaret, idem scribit Lactantius, L. III. c. 17. E Christianis idem queritur Boethius: *imperante*, inquit, *florienteque nequitia*, *virtus non solum praemiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit*, de Consolat. Philos. L. IV. initio. Non immerito igitur Chrysothemis apud Sophoclem in Electra p. m. 126. ait: *ἐστὶν εἰσα ἡ δίκη ἐλάσθη φέρεται*, *alicubi iustitia damnum affert*. Aristides certe cognomen *Iusti* non sine odio & vindicta tulit. Cum enim Athenienses in eo essent, vt ostracismo multarent Aristidem exilio, ipseque a quodam quaereret, cur tanta poena dignus duceretur, alter respondebat, se quidem ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, vt praeter ceteros *Iustus* appellaretur, vt Nepos; scriptor scitissimus, refert in V. Aristidis c. l. Plutarchus refert; quod ipse Aristides rogatus a rustico suum testulae inscripserit nomen, in Vita p. 322. & in Apophthegm. p. 186. Alia exempla, vtpote Pythagorae, Socratis, Phocionis, Catonis, addo Scipionis, Senecae & aliorum, qui ob virtutem probitatemque a nefariis hominibus vexati sunt, recenset loco citato Huetius, conf. Cic. Orat. pro Sextio n. 139. sq. Muretus P. II. Orat. III. Pfannerus Theol. gentil. c. VIII. B. Gottfr. Olearii *Jesus, der wahre Messias*, p. 361. sq.

X. Hinc est, quod Trasimachus apud Platonem, in primo de Republica libro iniustitiam praeferat iustitiae, quod illa suos cultores felices ac beatos reddat, haec contra miseros, abiectos & contemptos relinquat plerumque suos. Idem argumentum postea oratione copiosa Glauco persequitur in secundo libro, & iniustitiam laudat, iustitiaeque prae-

praefert, variis in hanc rem allatis rationibus; quod natura sit melius iniuriam inferre, quam pati; quod ipsae leges ex hominum iniustitia natae sint; quod homo natura feratur ad iniustitiam, iustum vero non nisi inuitus agat; quod iustitiam quidem cuncti publice laudent, priuatim tamen iniustitiam ei praeferant, rideantque eum, qui, cum potuit, iniuste non egit. Tandem iustum cum iniusto comparat, & quae utrumque fata maneant, Glauco exponit. Fingit autem iniustum, omnibus numeris absolutum, qui opinionem iusti habeat, & dicendi insuper facultate & potentia instructus sit, ut, si quid de eo mali nuncietur, vel aliud suadere, vel etiam vi reprimere possit. Iuxta hunc collocat iustum, simplicem & ingenuum, qui reuera est, nec tamen aliis videtur, iustus, & vter eorum futurus sit beatior, non ex sua, quod ipse occupat, sed aliorum sententia pronuntiat. De iusto quidem dicit, quod supra Platonis verbis expressimus, quod flagra, tormenta, vincula, oculorum orbitatem, & post varia mala ipsam crucem perpassurus sit, atque sic cogniturus, non esse, sed videri iustum concupiscendum esse. De iniusto autem ait, quod magistratus illi pateant, matrimonia optata, amici, diuitiae, aliaque obtingant. Ex qua disputationis serie palam fit ac manifestum, institutum esse Platonis edisserere, quid in vita humana subinde accidat, quidque homines, iniustitiae patroni & sectatores, de iustis dicant & sentiant, multa videlicet eos incommoda manere, ideoque praestare, iniustitiae studere, iustitiaeque tantum captare famam. Copiose autem hoc exponit, & argumentis in speciem verisimilibus amplificat, fictoque iusti exemplo in primis illustrat, ut perspicui doctoris muneri satisfaciat, & oculis quasi subiiciat illorum sententiam, ipseque suam deinceps sententiam, more Scholae Academicæ, possit

fit subiungere. Glauconi enim se opponit Adimantus, iustitiaeque causam suscipit, ostendens e Poetis, Hesiodo, Homero, maximeque Musaeo, etiam iustis parata esse amplissima praemia, si non apud homines, tamen apud Deos atque inferos, ubi viri iusti omnibus affluant bonis & voluptatibus, iniusti autem coeno obruantur, coganturque aquas haurire cribro. Addit etiam, eadem supplicia manere iniustos, quae iustis Glauco tribuerat.

XI. Ad eundem modum Cicero, Platonis aestimator atque sectator fidelis, idem argumentum in III. de Republ. libro pertractavit, cuius fragmentum nobis servavit felicissimus eius imitator christianus, Lactantius, L. V. Divin. instit. c. 12. Est quidem paulo longius; quia tamen ipsum Platonis locum, quem tractamus, latine reddit & interpretatur, dignum censeo, hoc loco quod legatur. *Quaero, inquit, si duo sint, quorum alter optimus vir, aequissimus, summa iustitia, singulari fide; alter insigni scelere & audacia; & si in eo sit errore civitas, ut bonum illum virum sceleratum, facinorosum, nefarium putet; contra autem, qui sit improbissimus, existimetur esse summa probitate, ac fide, proque hac opinione omnium civium, bonus ille vir vexetur, rapiatur, manus ei denique auferantur, effodiantur oculi, damnetur, vinciatur, vratur, exterminetur, egeat; postremo, iure etiam optimo, omnibus miserrimus esse videatur: contra autem ille improbus laudetur, colatur, ab omnibus diligatur; omnes denique copiae conferantur, vir denique optimus omnium existimatione, & dignus omni fortuna iudicetur: quis tandem erit tam demens, qui dubitet, utrum sese esse malit? Omisit hoc fragmentum Henr. Stephani in Castigationibus suis in Ciceronem, editis Paris. 1547. ubi locos Platonis a Cicerone interpretatos recenset. Idem Tullius, quod Plato agit, & sub*

N

persona

persona Furii, contra iustitiam disputantis, fictis duobus contrariis exemplis utriusque, iustitiae & iniustitiae, si absit opinio, fructus contrarios ostendit, quodque Plato per Futurum de Iusto enunciat, per Praesens exponit, & conditioni includit, omnemque occasionem cogitandi de mysterio praescindit. Neque dubito, quin Laelius, qui pro iustitia disseruit, ut observat Thyrsius, Annotat. ad loc. cit. Lactantii, Platonis repetierit responsum, ut sic tota tractatio illi priori respondeat; quam pluribus exponit Lactantius, cuius eo summa redit, quod virtus, etiamsi tam male habeantur eius cultores, praemiis tamen suis non destituatur, sed Deo iudice tandem accipiat, L. V. c. 18. Quemadmodum igitur in *Iusto* apud Ciceronem ficta omnia sunt; ita nihil singulare, nihil mystici de *Iusto* illo Platonis concipiendum, qui docendi causa tantummodo confectus est, ut ostenderetur, quae iustorum fata sint, quaeque illis in humana vita accidant, si pro iniustis habeantur.

XII. Atque ita e veteribus Doctoribus christianis Platonem interpretatus est Eusebius, in Praepar. Ev. L. XII. c. 10. p. 583. ubi locum Platonis affert: *ἔρῃσι δὲ, ὅτι ἂν διακείμενος ὁ δικῆος μαρτυράσθαι, σρεβλώσεται, δευθήσεται, ἐκκοπήσεται, ὡς ὁρθάλμα, τελευτῶν πάντα κακὰ παθῶν ἀνασκηδυνθήσεται, καὶ γνώσεται, ὅτι ἔχ' εἶναι δίκαιον ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ ἐθίλειν.* Futurum quippe dictitabunt, ut iustus ille, (qui vere iustus esse studet, non autem videtur,) sic animo comparatus caedatur, torqueatur, vinciatur, excoecetur, mala denique perpeffus omnia in crucem agatur, sicque demum agnoscat, id homini experendum esse, non iustus ut sit, sed ut esse videatur. Haec Eusebius evenisse tum aliis iustis, tum in primis Prophetis, qui iustissimi cum essent, tanquam iniustissimi lapidadi, secti,

fecti, necatique sint, vt Ebr. XI. 37. dicitur; tum quoque Christi Seruatoris Apostolis, qui coelestem & diuinam iustitiam sectati, iniustitiae laborarint opinione, & grauissima quaeque sustinuerint, eoque omnia subierint, quae Plato commemorat: id igitur egisse sic Philosophum, vt nostros quondam illos, religionis ac verae iustitiae laude clarissimos, praediceret. Similiter Lactantius, cum Ciceronis recensuisset locum, subiungit: *profecto, quasi diuinaret, quae nobis mala, & quo modo ventura essent propter iniustitiam, hoc posuit exemplum*, L. V. c. 12. Theodoretus de curand. Graec. affect. L. VIII. cum dixisset, solere Deum iustos homines, dum sunt in vita, iniuriis, conuitiis, verberibusque subiicere, idem ait Platonem in sua Republica testari, & nostrum subiungit locum. Et e recentioribus Sebastianus Foxius, Comm. in h. l. Plat. p. 78. annotat; *ex persona iniustos laudantium incommoda iustorum recenset, vt his illi anteponantur*. Recte Clemens locum Platonis contulisset cum eo, qui exstat in libro Sapientiae cap. secundo v. 12. Nam perinde, vt Plato, auctor docet, multa iustos incommoda & mala perpeti, vtpote tormenta, & mortem turpissimam, v. 19. 20. eosdemque solatur praemiis, quae post hanc vitam iustis parata sunt, contra autem malos & impios terret poenis post fata subeundis v. 22. sq. Auctor Sapientiae Philo creditur; vtrum antiquior ille, an recentior Alexandrinus, qui legationem ad Caium Caesarem suscepit, non aequè expeditum est inter Eruditos. Pro seniore suffragia ferunt Ianus Drusius, Gerhard. Io. Vossius, P. D. Huetius, El. du Pin & alii; pro Alexandrino stant Galatinus, Ludou. Viues, Mich. Waltherus pater, Henr. Kippingius, Io. Heinr. Heideggerus, B. Io. Franc Buddeus Hist. Eccles. V. T. To. poster. p. 1191. sq. aliique complures. Hic si fuerit, qui *πλάτωνος* multa scripsit,

psit, videri possit locum Platonis ante oculos habuisse, & cum Esaiae verbis coniunxisse.

XIII. Sed plures sunt, de *Christo*, qui locum hunc Sapientiae interpretentur. Ex veteribus huc pertinet Augustinus, de C. D. L. XVII. c. 20. in uno, qui appellatur Sapientia Salomonis, passio Christi apertissime prophetatur: inspii quippe, interfectores eius commemorantur dicentes: circumueniamus iustum, quoniam insuavis est nobis; conf. L. XII. contra Faustum Manichaeum c. 44. Ambrosius L. II. de Offic. c. 6. 7. de benefic. patriarch. c. 3. Lactantius L. IV. c. 16. cum passionem Christi Prophetas multo ante descripsisse dixisset, tantum non primo loco verba affert e Sapientiae Libro: circumueniamus iustum, quoniam insuavis est nobis, & contrarius est operibus nostris. Barnabas in Epistola p. 13. verba eandem in rem affert, sed ita, ut ex Esaia potius deprompsisse videatur: *ὁ δίκαιος*, inquit, *τὸν δίκαιον, ὅτι δούσχετος ἡμῖν ἐστὶ*. Ex recentioribus agmen ducit Galatinus, in Arcan. cathol. ver. L. I. c. 4. p. 11. Mich. Waltherus Praefat. Der Erleuterung über die Epistel an die Ebrder p. 3. qui varios in hanc sententiam laudat auctores, Huetius Demonstr. Euang. Prop. IX. c. 123. 126. inter oracula laudat V. T. quibus Christi probatur Passio. Auctor Sapientiae verba desumpsit ex LXX. versione Esa. III. 10. ubi legitur: *ὁ δίκαιος τὸν δίκαιον, ὅτι δούσχετος ἡμῖν ἐστὶ*. Sed multum hi abeunt ab originali Ebraeo, ubi verba habent: *אמר צדיק כי טוב* dicite iusto, quoniam bonus. Facile est ad colligendum, quod Graeci interpretes legerint *δικαιον*, cum reddiderunt *ὁ δίκαιος*, vinciamus, quod le Moyne observat: quid vero legerint, cum reddiderunt, *ὅτι δούσχετος ἡμῖν ἐστὶ*, non indicat. Fortasse legerunt: *כי רוב* quia contentiosus est; vel negandi particulam legerunt insertam: *כי אין טוב* quia non bonus est.

est.

est. Codice enim punctis haud instructo eos esse vlos, multis comprobatur documentis. Vid. le Moyne Not. ad Varia Sacra p. 595. Io. Alb. Fabricius Proleg. in L. Sapient. § 16. p. 245. Non male observat Henr. Kippingius, quae scriptor de piis omnibus consignavit, ea scriptores posterioris aevi auxisse, ut speciatim ad Christum pertinere viderentur, de Script. Sacr. p. 132. sq.

XIV. Quae mens sit Platonis, dictum est haecenus. De CHRISTO sermonem ei haudquaquam fuisse, permulta sunt, quae suadeant. In primis animo repetendum, quod extra sanctum illum coetum, cui Deus oracula, quibus mysteria divina panduntur, concedidit, fuerit constitutus. Est autem illud christianae fidei arcanorum maximum, quod de Christi Servatoris, iusti Dei Servi, passione credimus, nec aliunde, quam ex reuelantis Dei ore ac suggestionem cognoscimus. Sed fortasse non adstrinxit Deus ad Ecclesiam reuelationes suas, & extra illam quoque doctrinas coelestes patefecit gentibus. Ita statuunt e veteribus Clemens Alexandrinus, Eusebius, Lactantius, Augustinus & alii, qui Sibyllarum, Hydaspis & Mercurii Trismegisti in hanc rem laudant vaticinia saepius. Longum foret hoc argumentum in praesentia exquirere, & vel per compendium eruditorum de eodem observationes repetere, quo de superius fuisse satis differuimus; illud tantum addo, quod diuinius Pfaltes ait, Ps CXLVII. 20. Deum tali ratione haud vlli fecisse nationi, ut ei manifestasset iudicia atque statuta sua, praeter Iudaicam. Cui aduersum foret, quam maxime, si inter gentes multo clarius, apertius, ac sine omnibus inuolucris Deus patefecisset futurae salutis mysteria, secus ac factum est Iudaeorum genti, quam peculiariter, ut suam, dilexit, & suamet ipsius ac servorum suorum voce erudiit. Ne-

que Paulus peculiarem aliquam gentis suae praecellentiam inde posset adstruere, quod commissa illi fuerint diuina oracula, Rom. III. 2. nec iure tempora ante Christum vocasset *tempora ignorantiae*, Act. XVII. 30. aut doctrinam de reparata per Christum salute *mysterium* dixisset *a seculis absconditum*, Col. I. 26. Rom. XVI. 25. vt Calaubonus obseruat, Exerc. I. adu. Baronium, n. X. p. 65. sq. Praeterea non fit verisimile, prudentissimum doctorem gentium, cum Deum se non expertem testimonii reliquisse inter gentes diceret, reticuisse ea, si qua fuissent vaticinia, & generatim ad beneficia quaedam Dei communia prouocasse, Actor. XIV. 17. sq. XVII. 23. sq. Cum enim Christum praedicaret crucifixum, atque hic stultitia gentibus esset, 1. Cor. I. 23. ad Platonem, ipsis tantopere sapientiae nomine adamatum aestimatumque Philosophum, potuisset prouocare, atque demonstrare, quod dudum de eo haec scripsisset. Nihil itaque cognitionis de passionis Christi mysterio ex eiusmodi vaticiniis ad Platonem redundare poruit.

XV. Sed versatus est cum Iudaeis in Aegypto philosophus, insuperque, si fides habenda grauissimis auctoribus, sacras voluit literas, atque ex iis potuit cognoscere, quod libris suis postea inseruit, mysterium. Neque existimandum, Iudaeos adeo incognitos fuisse inter Graecos: nam Tyrii Graecis vendidere Iudaeorum captiuos, quod Ioel in iis reprehendit c. III. 6. & Aristophanes in Pluto dieterium adhibet de Iudaeis, cum *ψωλόν* appellat, *recutitum* appellat Plutum, Act. II. sc. I. Atque eo nomine a Clemente Alex. Plato dicitur *ἡ ἐξ ἑβραίων φιλόσοφος*, L. I. Strom. p. 274. & ex Numenio, Pythagoreo Philosopho, *Moses Atticisani*, Strom. I. p. 342. Enimuero vt cum Iudaeis in Aegypto eum versatum esse facile omnes concesserint;

cefferint; sic legeritne vnquam Sacrarum literarum monumenta, aut legere potuerit, non adeo res est expedita. Verum legerit Sacras Literas, praeter Mosis libros voluerit non potuit, quod plerique etiam tantum afferunt. Hos enim ante LXX. seniores graece translato exstitisse, (si qui Scripturae libri graece tum translati fuerunt,) Clemens atque Eusebius, ex Aristobulo, Philosopho Peripatetico, affirmant, etsi Huetius ad partes tantum aliquas legis illam interpretationem restringat, Demonstr. Euang. Prop. IV. c. 12. §. 11. Non dixerim cum nonnullis, in prioribus libris biblicis V. T. antequam Dauid Psalmos suos condidit, de passione & morte Christi nil quicquam legi; illud tamen affirmauero, ea, quae ibi exstant, obscuriora esse, multisque typis & umbris inuoluta, quam vt Plato, homo paganus, tam distincte mysterium tantum potuerit cognoscere. Eunuchus, reginae Candaces praefectus, legebat Esaiam, eo loco, vbi Euangelistam quasi agit, & omnium euidentissime de Christi perpeffionibus scripsit, erat circumcissus seu profelytus, verum Deum adorauerat Hierosolymis, audierat sine dubio etiam, quae non diu ante Hierosolymis Christo euenerant, nec tamen assequebatur, de se, an de alio loqueretur Propheta, donec Philippus patefaceret, ac Iesum praedicaret, Act. VIII. 27. sq. Numquid Platonem, hominem paganum, & idolorum cultorem, ante vaticinii euentum, in locis obscurioribus plus vidisse putabimus?

XVI. Dicat aliquis: habuit Iudaeos, qui, quod Philippus Eunuchus, ei praestare poterant, & diuina oracula de Christi passione & morte interpretari. Equidem Iudaei ignorare non potuerunt, saltem non debuerunt, promissum Messiam multa passurum pro salute humani generis; tam distincte tamen, sicut Plato edisserit, eum
flagra,

flagra, vincula & similia passurum, & tandem cruci suffi-
gendum, eos cognouisse, non facile inducor, vt credam.
Praedicta crux fuit a Prophetis, variisque typis ac sym-
bolis, videlicet Agni Paschalis, aenei serpentis, signi lite-
rae Tau, vt est apud Huetium, Demonstr. Prop. IX. c. 127.
& Christoph. Cellarium, Program. LXVII. conf. Anton.
Bynaeus, Christ. crucifix. p. 74. Herm. Witfius, Oecon.
Foeder. L. II. c. 10. §. 26. & aliorum ante significata fuit;
verum obscuriora ea sunt, vt dubitem, eorum sententiam
fuisse tam vulgatam ac familiarem inter Iudaeos in Aegy-
pto, vt cognitionem tam distinctam Platoni potuerint
suggerere. Ea enim ex euentu clarius nunc percipiun-
tur, quam ante, quam res esset gesta atque impleta. Di-
scipuli iam tertium annum Christo dabant operam, assi-
due cum ipso versabantur, saepiusque audierant, quae
magistrum perpassiones atque supplicia manerent, nec
tamen intelligebant satis ac capiebant praedudiciis occu-
pati, Matth. XVI. 21. 22. Singularia sunt Euangelistae ver-
ba de Christi discipulis, cum magister passionem & mor-
tem eis suam clare praediceret: *sed* (ita particula *sed* hic
accommodate redditur) *illi vixit horum intellexerunt, & erat*
verbum istud absconditum ab eis, nec intelligebant, quae dice-
bantur, vbi ter idem repetitur, ad supinam discipulorum
Christi ignorantiam significandam, Luc. XII. 34. conf.
Aug. Buchneri Orat. de IV. Virgilii Ecloga, quae inter Fe-
stas est VII. Deinde sunt etiam apud Platonem aliqua de
iusto enunciata, quae Christo repugnant, & euentui sunt
contraria, vt quod tormenta passurus, oculis priuandus,
& cogniturus sit, non esse, sed videri iustum esse concu-
piscendum.

XVII. Haud vero iuerim inficias, quin ad Chri-
stum accommodari possit, quod de *Iusto* dixit Philoso-
phus,

phus, vt apud Huetium supra factum vidimus. Multa enim apud Philosophos ac Poetas dicta legimus, quae non incommode ac religionis Christianae capita possunt aptari. Ita non praeter rem Lactantius Ciceronis locum, quem supra adscripsimus, etiam ad Christianos sui temporis accommodat, qui innocentes pro facinorosis ac sceleratis habebantur, multisque affigebantur malis. *Profecto*, inquit, *quasi diuinaret, quae nobis mala, & quo modo ventura essent, propter inistitiam, hoc posuit exemplum. Haec enim populus noster patitur omnia, errantium prauitate. Ecce in eo est errore ciuitas, vel potius orbis ipse totus, vt bonos, & iustos viros tanquam malos & impios persequatur, excruciet, damnet, occidat, L. V. c. 12.* Plura possem addere profanorum dicta, quae non infelicitur Patres ad res sacras traduxerunt, si longior esse vellem. Dabit autem desideranti T. Pfannerus in Theologia Gentili.

XIIX. Quid vero Clementem commouerit, aut commouere potuerit, vt de Christo locum Platonis acciperet, consideratione forte non indignum. Non quidem indicauit hoc, liceat tamen aliquid coniiicere. Primo haud dubie Clementem eam in sententiam pertraxit, quod in vnitatis numero sistatur *iustus*, ita descriptus, qualis inter homines vulgares non facile reperitur, & quidem cum articulo, in quo vim singularem alias Clemens obseruat, Strom. L. III. p. 460. Verum insolens Platoni non est, rem aliquam ita describere, vt animo potius eam concipere, quam re ipsa cernere, vel sperare liceat, vt vel exemplo patet formatae ab ipso reipublicae. Vid. Conringii Prud. ciuil. p. 348. Vnitatis numero vtitur, vt personam contra iustitiam disputantis, & iniustitiam laudantis, recte sustineat, sententiamque clare proponat, atque adeo perspicui doctoris munere fungatur. Est enim tanta

O

vis

vis in exemplo singulari, vt multum ad docendum valeat, & oculis quasi rem, de qua agitur, sistat atque exhibeat. Neque vero vnam atque singularem personam intellexisse Platonem, e responsione patet Adimanti, qui pro singulari numerum multitudinis substituit, & quae acerba Glauco dixerat iustos, eadem iniustos manere affirmat. Eius verba addo: ἀπερ γλαύκων περὶ τῶν δικαίων, δοξαζομένων δὲ ἀδίκων, δὴ λθὲ τιμωρήματα, παῦλα περὶ τῶν ἀδίκων λέγασθαι. Quaecunque supplicia eorum narrabat Glauco, qui iusti sunt, & videntur iniusti, eadem insuper iniustorum narrant, alia non habent. Articulus saepe quidem rem, vel personam certam, definitam ac singularem significat; verum non minus saepe tali eum vicarere, & prorsus abundare, & vsus auctorum ostendit, & Grammaticorum testimonia confirmant. V. Glaffii Philol. Sacr. L. III. Tr. II. Can. III. p. 175. B. Stolbergius de Soloecism. Diss. add. p. 216. seq. Et si per *iustum* singularis ac certa quaedam persona, per *iniustum* quoque, eidem oppositum, certa persona intelligenda erit, quae vero nec fingi potest.

XIX. Alterum, quod inducere potuit Clementem, vt de Christo sermonem esse crederet, sine dubio fuit, quod quae Christo euenerunt acerba ac dira, vtpote flagra, vincula, crux, tam distincte apud Platonem legantur, ac si rem gestam describeret. Enimvero cum Plato enumerare constituisset, quibus malis iusti soleant affici, qui tamen pro sceleratis habentur; non poterit, quin flagra, tormenta, vincula, oculorum orbitatem, palum vel crucem nominaret. Haec enim erant vsu recepta apud eos poenarum ac suppliciorum genera, quibus facinorosos excruciabant. Innuit hoc Adimantus in responsione ante laudata, & vltimis maxime verbis: *alia non habent.* Similem vero in modum Seneca: *iniquum est bonum vi-*
runt

rum debilitari, aut configi, aut alligari, de Prouidentia c.V. Et in Sapientiae libro improbi talia aduersus iustos agitant consilia: contumelia & tormento interrogemus eos; morte turpissima (crucis haec mors est) condemnemus eum, c.II.19.20.

XX. Illud vero non omiserim, quod vel potissimum censeretur debet, conatum puto persuadendi gentilibus, religionis christianae capita non esse noua, sed a veteribus philosophis vel iam credita, vel etiam praedicta. Gentiles etiam condemnebant fidem christianam vel propterea maxime, quod esset noua, & Deum cruci affixum crederet. *Constat, inquit Casaubonus, nihil magis olim paganos auertisse a fide in Christum, quam opinionem nouitatis, Exerc. XVI. n. 43. p. 480. Quod ad crucem attinet, Paulus Apostolus de gentibus scribit, quod Christi crux illis sit stultitia, I. Cor. I. 23. Et Augustinus, cum Porphyrio, gentilismi propugnatore acerrimo, disputans: Christum, ait, esse non credis; contemnis enim eum propter corpus ex semine assumptum, & propter crucis opprobrium, L. X. de C. D. c. 28. Hinc christiani doctores id agebant maxime, ut docerent, gentium sapientes, cum primis Platonem, quem omnes magni aestimabant, vel eadem, vel non dissimilia sensisse ac docuisse, nec esse noua, quae christiani crederent, sed vetera, & in melius tantum interpolata, obseruante B. Iac. Thomasio, de Stoic. mundi exult. §. XV. Qualemunque igitur apud Philosophos si inuenirent dictorum similitudinem, consentanea dicebant esse Scripturae Sacrae, quanquam de rebus diuersissimis loquerentur, & a sacris mysteriis longe alienis. Plurcula in hanc rem diximus in Techn. Sacr. p. 53. seq. 144. seq. conf. Io. Clericus Epist. Critic. passim, & p. 314. sq.*

XXI. Quo magis vero lectione veterum & omnis antiquitatis doctrinae instructus ac praeparatus accessit Clemens Alex. eo magis in hoc genere elaboravit. Qui impetus eo Patrem eruditissimum abripuit, ut multa scriberet Doctore Ecclesiae tanto indigna. Etenim testimonia Platonis & aliorum profanorum scriptorum fere non minus frequenter, quam Sacra suis in scriptis laudat, Sacrae Scripturae dicta ad Philosophorum sententiam accommodat, eorumque errores sequitur, ut sunt: Deum gentibus, ut eas per Philosophiam saluaret, suos dedisse Prophetas; Paulum Apostolum Graecos remittere ad libros Sibyllinos, & ad Hydaspis oracula, ut de Filio Dei veritatem inde hauriant, & eius generis alia. Haec & alia in Clemente notata videantur apud Casaubonum Exerc. I. n. X. p. 68. Dallaeum, de vero usu Patrum L. II. c. 4. p. 25. Iac. Thomasi, Schediasm. §. 46. B. Thom. Ittigium Hist. Eccles. Sec. II. p. 231. sq.

XXII. Non improbamus conatum illum ac studium propagandi fidem christianam, cum Paulum Apostolum auctorem & ducem habeat, Act. XVII. 23. sq. Sed tamen maior si adhibita fuisset cautio a veteribus ac prudentia, maiorque circumscriptio, nec conficta fuissent oracula, adhibitaque in subsidium, melius fortasse consuluissent & sibi, & Ecclesiae. Plures enim Platonem magis secuti, quam Scripturae Sacrae oracula, varios errores in Ecclesiam inuexerunt; quod variis exemplis monstravit Colbergius in Libro de origine & progressu Haeresium. Dei verbum, quod est *αποδείξις πνεύματος καὶ δυνάμεως*, *ostensio spiritus & potentiae*, hoc est, demonstratio spiritualis & efficax, 2. Cor. II. 4. non indiget persuasoriis humanae sapientiae verbis, & per se ipsum est
potentia